

Socialdepartementet

Remissvar över betänkandet SOU 2024:78 om Ett språkrav för personal i äldreomsorgen

Sammanfattning

Som helhet anser Västerås stad att utredningens förslag är rimliga och väl avvägda och instämmer i utredningens förslag om att det ska införas ett språkrav i Socialtjänstlagen.

Det som är av stor vikt för verksamheten att språkravet medger att kunna anställa personer som ännu inte uppnått relevant språklig kompetens. Det är absolut nödvändigt för att kommunen ska kunna klara kompetensförsörjningen.

Vård och omsorgsförvaltningen ser ett stort behov av ett stöd för verksamheterna att arbeta utifrån och är därför positiva till att Socialstyrelsen får uppdraget att ta fram ett sådant stöd.

Förslaget på ett stadsbidrag som Svenskalyftet är av stor vikt. Att verksamheterna själva kan avgöra vad som är lämpligt ligger helt i linje med en lärande organisation. Av förslaget framgår att Svenskalyftet erbjuder den flexibiliteten. Att beakta här är den administrativa uppföljningen som kommer att krävas av kommunerna. Utifrån erfarenheten med omfattande arbete med att hantera, rapportera och följa upp Äldreomsorgslyftet är det viktigt att förenkla rutiner kring Svenskalyftet så mycket som möjligt.

Konsekvenser för vård- och omsorgsförvaltningens verksamheter utifrån utredningens förslag är att det kommer att bli svårare med bemanning. Tid kommer att tas från kärnverksamheten till kompetensutveckling. För att klara detta behövs en hög flexibilitet, vilket Svenskalyftet då tillåter.

Regeringen bör beakta att det från vård- och omsorgsförvaltningens sida är önskvärt att det blir liknande språkrav inom samtliga verksamhetsområden. Även LSS och Hälso- och sjukvård (HSL) behöver möjligheten att få ta del av de statsbidrag som finns för att kunna arbeta med en språkutvecklande arbetsplats.

Regeringen bör också beakta svårigheten i att det blir samma krav för samtliga roller, det vill säga att även medarbetare som arbetar med uppgifter som hanterar städning, inköp och tvätt hos kunder omfattas av de nya språkraven. Här har kommunen sett en möjlighet att kunna rekrytera medarbetare som har en lägre språkkompetens eller som på annat sätt står utanför arbetsmarknaden för att initiera ett intresse för vården för eventuellt framtida studier till undersköterska eller liknande yrken inom vården.

7. Utredningens bedömningar gällande nivå av kunskaper i svenska språket

Västerås stad instämmer med förslaget att det är bäst att bedöma reell språkförmåga. B2 (den lägre delen) enligt GERS är en rimlig nivå. Den är högt ställd men det är också ett komplext arbete som ska utföras.

Regeringen bör här beakta svårigheten i att det blir samma högt ställda språkrav för alla medarbetare som genomför omsorgsinsatser. Beaktas bör då att den högt ställda nivån GERS B mer naturligt hör ihop med undersköterskerollen. Den naturliga kopplingen är att i den nuvarande Vård- och omsorgsutbildningen på gymnasiet och inom Komvux så krävs SVA 1. Det gör kopplingen tydlig till GERS B2 eftersom de nivåerna i princip kan likställas.

Inom vård och omsorgsförvaltningen finns många medarbetare anställda idag som inte når upp till B2-nivå. En konsekvens är att många medarbetare kommer att behöva ta del av språkutvecklande insatser. Det finns medarbetare anställda som ligger betydligt lägre än B2, framför allt vårdbiträden, och det kommer ta mycket tid i anspråk som tas från kärnverksamheten till språkutbildning och språkutvecklande aktiviteter.

Beaktas bör också att delar av samarbetet som vård- och omsorgsförvaltningen har med arbetsmarknadsenheten skulle kunna bli lidande. Vård och omsorgsförvaltningen har i samverkan med arbetsmarknadsenheten erbjudit en del nya medarbetare möjlighet att utföra så kallade servicetjänster (städning och tvätt). Det är idag en inkörsport i yrken inom vården och dels en chans att få stärka språket ytterligare. Om dessa medarbetare sedan blir fortsatt anställda inom vård och omsorg i har förvaltningen tagit över ansvaret för de aktuella personerna. Om samma språknivå ska ställas på dessa grupper kommer detta samarbete bli svårt att fortsätta med.

8. Om bedömning av språkkunskaper

Det är svårt att bedöma språkförmågan, både muntligt och skriftligt, i rekryteringsprocessen idag.

Utredningen lyfter fram att språkravet innebär att det kommer att behöva göras bedömningar av redan anställda medarbetares reella språkförmåga. Chefer som ska göra bedömningen kommer i och med detta att behöva både mer utbildning och handfast stödmaterial.

9. Utredningens förslag till språkrav

9.1 Ett språkrav införs i socialtjänstlagen

Barn och utbildningsförvaltningen/Vuxenutbildningscentrum instämmer i förslaget och anser att ett språkrav/språklig nivå är rätt anpassad för undersköterskor och vårdbiträden. Vad gäller "servicebiträden" (medarbetare som ej arbetar i direkta vården utan har mer uppgifter såsom städning, tvätt) finns dock en viss tvekan. Att en hög språklig nivå behövs men denna utbildning bör ses som en väg in till vård och omsorgsyrförvaltningen och att kräva en hög språklig kompetens för tidigt i karriärvägen för dessa elever vore olyckligt.

9.4 Verksamheten kan behöva stöd i att arbeta utifrån språkravet

Ett stöd till verksamheterna behövs, det behöver verkligen understrykas. Ju mer underlag med övningar och praktiska verktyg för bedömningar, desto bättre. Stöd som är handfast och enkelt samt färdigt material i form av exempelvis checklistor behövs.

9.5 Språkkrav på andra områden

Önskvärt från Vård och omsorgsförvaltningens sida är att det blir liknande språkkrav inom alla verksamhetsområden. Behov finns av vikt för likvärdighet och av att alla områden även får ta del av de stadsbidrag som riktas till språkutveckling på arbetsplatsen.

10. Utredningens förslag gällande uppföljning av språkkravet

Att kunna följa språkkravets tillämpning och få följa hur de äldres uppfattningar om medarbetarnas kommunikativa förmåga eventuellt förändras över tid är viktigt för verksamheten. Utredningens förslag att ge Socialstyrelsen det uppdraget upplevs positivt.

11. Utredningens bedömningar och förslag gällande språkutveckling

Att insatser för språkutveckling behöver ske både i arbete och utbildning instämmer är viktigt. Absolut nödvändigt är att det med språkkravet också följer med ett riktat stadsbidrag.

Utmaningen blir bemanningsfrågan, tid som tas från kärnverksamheten för att läggas på språkutveckling/utbildning. Att Svenskalyftet då är flexibelt och kan användas till det som passar just den specifika verksamheten är positivt. Det blir för verksamheten många gånger mer tidseffektivt att genomföra insatser/utbildningar på själva arbetsplatsen istället för att skicka iväg medarbetare på utbildning på annan plats, men båda delar behövs såklart.

Dessutom behöver regeringen beakta frågan om chefsutbildningar. Utredningen lyfter fram språkombudskonceptet som ett sätt för verksamheterna att arbeta språkutvecklande. För att få det arbetet att fungera är chefer viktiga nyckelfaktorer. Cheferna behöver därför vara väl insatta i tankarna bakom språkutvecklande arbetsplatser.

Den chefsutbildning som i dagsläget erhålls av Vård- och omsorgscollege "Fem nycklar till en språkutvecklande arbetsplats", är inte tillräcklig. Cheferna efterfrågar mer utbildning och mer kunskaper om interkulturell kommunikation.

11.4.4 Ett sätt att arbeta språkutvecklande är att låta utbilda så kallade språkombud bland personalen

Genom att medvetandegöra hur språket används kan kommunen arbeta för att öka en god kommunikation inom verksamheten samt så att alla medarbetares kompetens tillvaratas.

Barn och utbildningsförvaltningen/Vuxenutbildningscentrum instämmer med denna bedömning gällande att beprövad erfarenhet finns att tillgå.

Förkunskapskrav är något som inte används inom kommunal vuxenutbildning, i stället används förutsättningar för studier. Ett förslag från Barn och utbildningsförvaltningen/Vuxenutbildningscentrum är att erbjuda en vårdbiträdesutbildning som en kombinationsutbildning och ha detta som en förutsättning för studier till undersköterska. Denna kombinationsutbildning ges som språkutvecklande enligt metoden SKUA, där ämneslärare arbetar tillsammans med språklärare.

11.6 Utredningen bedömer att insatser för språkutveckling behöver ske både i arbete och utbildning

11.8 Utredningen bedömer att fler medarbetare och chefer behöver utbildning i språkutvecklande arbetssätt

Att arbeta språkutvecklande ses som positivt från Barn och utbildningsförvaltningen/Vuxenutbildningscentrum. Det ses som positivt att utbilda språkbud och att utbilda fler för att bibehålla den språkutveckling som medarbetarna startade i samband med sin utbildning. Att arbeta språkutvecklande är att tänka långsiktigt, det livslånga lärandet.

Att arbeta språkutvecklande och för att detta ska få effekter på olika nivåer innebär det att alla medarbetare behöver arbeta efter denna metod, detta synsätt. Det kräver som utredningen beskriver utbildning av flera olika personalkategorier, allt från språkbud till chefer. Det finns en risk kring detta och det kan komma att innebära ett ökat personalbehov inom Komvux och /eller den anordnare som kommunen har upphandlat. Medlemmar i vård- och omsorgsskolor kan komma att avropas för utbildning inom språkbudskonceptet.

11.9 Utredningen bedömer att vissa medarbetare behöver slutföra sina studier i sfi eller sva

Barn- och utbildningsförvaltningen/Vuxenutbildningscentrum instämmer med denna bedömning, alla som inte har slutfört sin utbildning gällande sfi och /eller sva ska ges möjlighet till detta på arbetstid.

11.10 Utredningen bedömer att det behövs en kurs i språk och kommunikation i äldreomsorgen och föreslår att det tas fram underlag för en sådan

Barn och utbildningsförvaltningen/Vuxenutbildningscentrum instämmer med denna bedömning att det finns medarbetare som har behov av denna nya kurs med fokus på kommunikation.

Bedömningen är dock att det kommer att ha stor påverkansgrad på Komvux utifrån ett ökat antal utbildningsplatser dagtid för aktuell personal. Detta kommer att skapa en merkostnad för kommunen i stort.

11.10.7 Sva-lärare bör undervisa på kursen

Barn och utbildningsförvaltningen/Vuxenutbildningscentrum instämmer med denna bedömning, mottagande/antagning av anställd personal till Komvux ges som språkutvecklande enligt metoden SKUA. Uppmärksammas bär att de urvalsregler för antagning till studier på gymnasial nivå inom Komvux idag inte ger den tilltänkta målgruppen företräde till utbildning då antagningsförfordningen ger en annan prioritering. Nuvarande regler kan behöva omprövas för att möjliggöra detta för målgruppen, det behöver även ses över en eventuell ersättningsmodell för Komvux om detta möjliggörs.

11.11.2 Utredningen föreslår att det tas fram ett stöd för integrerad undervisning

Barn och utbildningsförvaltningen/Vuxenutbildningscentrum instämmer med denna bedömning. För att bättre matcha personer mot anställning behöver samtliga lärare arbeta mer tillsammans, integrerat, för att skapa förutsättningar för fler att nå kommande språkrav inför anställning inom äldreomsorgen.

11.11.4 Det finns kunskap och erfarenhet gällande integrerad undervisning som bör tas tillvara

Barn och utbildningsförvaltningen/Vuxenutbildningscentrum instämmer med denna bedömning gällande att beprövad erfarenhet finns att tillgå.

11.12 Utredningen föreslår ett *svenskalyft* – ett riktat statsbidrag med syfte att höja nivån av kunskaper i svenska språket hos personalen

Barn och utbildningsförvaltningen/Vuxenutbildningscentrum instämmer med utredningen att denna satsning är bra för att kommunerna ska kunna möta upp de ökade kraven på ökad språklig kompetens bland medarbetare inom äldreomsorgen.

11.12.3 Statsbidraget ska kunna användas både till språkutveckling i arbetet och för utbildning

Barn och utbildningsförvaltningen/Vuxenutbildningscentrum anser att motsvarande medel, som avses med statsbidraget Svenskalyftet, matchas mot Komvux för att bägge parter ska kunna samverka, både över tid och skapa hållbara lösningar framgent.

12. Utredningen föreslår att utbildningen i svenska för yrkeselever i Komvux ses över

Detta välkomnas då behovet finns. Kunskapsluckor uppdagas och finns hos redan anställda medarbetare, det signaleras det om regelbundet från både medarbetare och chefer. Det upplevs för närvarande att det ligger stor vikt på verksamheten att fylla i dessa luckor.

Att undervisningen i SVA kan anpassas för att bättre passa vård- och omsorgselever välkomnas därför. Att bygga på så mycket rätt från början som möjligt skulle göra att den stora vikten som nu ligger på verksamheterna lättar lite.

Vissa sakkunniga lyfter i utredningen fram kritik på att det går att läsa SVA 1 i Komvux på distans och helt utan integration eleverna emellan.

Det som bör beaktas i denna fråga är att vård och omsorgsförvaltningen också ser effekter av att distansundervisning i svenska som andraspråk inte passar stora delar av den elevgruppen som sedan söker sig vidare till våra verksamheter.

Efter pandemin, då distansundervisningen var ännu mer utbredd, rapporteras det från verksamheterna om större kunskapsluckor hos nya medarbetare. Nivån på språket upplevs helt enkelt vara lägre än tidigare.

En undervisning som gynnar kommande medarbetares språkutveckling innefattar mer integration och då är närundervisning eller fjärrundervisning betydligt mer effektivt. I ett fysiskt klassrum sker mycket språkinläring genom samtal, grupparbeten och spontana interaktioner samtidigt som personliga möten ger bättre möjligheter till direkt korrigering och vägledning.

Bra förutsättningar för språkutveckling behövs, att få många tillfällen att utveckla sin förmåga att kommunicera tydligt, empatiskt och professionellt. Att arbeta inom äldreomsorgen är komplext och kräver en hög grad av kommunikativ förmåga.

Barn och utbildningsförvaltningen/Vuxenutbildningscentrum instämmer med utredningen med behoven att se över hur vård- och omsorgselever kan erbjudas en mer ändamålsenlig utbildning i svenska språket som mer matchar mot samhällets behov och specifikt personer som tar del av omsorgens olika insatser. Utredningen bör ges i uppdrag att se över möjligheterna till förkunskapskrav/behörighetskrav för kommunal vuxenutbildning, något som idag inte kan tillämpas. Detta gäller främst till yrkesutbildningar och speciellt till vård och omsorgsutbildningar.

12.1.4 Vissa elever hade behövt läsa också andra ämnen på grundläggande nivå först

12.1.5 Eleverna läser på för kort tid

Barn och utbildningsförvaltningen/Vuxenutbildningscentrum har sedan mars 2023 följande bas i bedömningen för studier inför antagning till yrkesutbildningar på gymnasial nivå; eleverna förväntas påvisa kunskaper motsvarande årskurs 7-9 på grundläggande nivå inom matematik, engelska, svenska, svenska som andra språk samt grundläggande naturorienterande ämnen, samhällsorienterande ämnen och för de elever som önskar fortsätta till undersköterska också grundläggande biologi. Vid uppföljning av denna insats visar följande; lärarna upplever att de studerande visar bättre förutsättningar för studier och APL (arbetsplatsförlagt lärande) samt har en högre språklig nivå.

13. Konsekvenser av förslagen

Konsekvenser för verksamheterna utifrån utredningens förslag är att det blir svårare med bemanning. Tid tas från kärnverksamheten till kompetensutveckling och det kan bli svårt att hitta vikarier.

Det kommer att ställas krav på verksamheterna och cheferna att dels kunna bedöma språknivå, dels kunna veta vilka språkutvecklande insatser som är aktuella för just den enskilde medarbetaren. Det är komplext och här kan det leda till otydlighet i genomförandet, godtyckliga beslut och det i sin tur kan leda till osäkerhet bland både arbetsgivare och anställda.

Krav på att administrativt kunna följa upp Svenskalyftet ses också som en utmaning utifrån erfarenheter från Äldreomsorgslyftet. Här är det viktigt att säkerställa så att det blir enkelt att rapportera och följa upp. Konsekvenserna kan annars bli att verksamheter inte prioriterar detta.

Positiva konsekvenser är att ett språkrav som kombineras med stöd och möjligheter kan motivera medarbetare att utveckla sina språkkunskaper ytterligare. Det i sin tur kan stärka både medarbetaren själv, samarbetet med kollegor och även hur de äldre känner sig trygga med medarbetarnas språk.

I detta ärende har Västerås stad lämnat ovanstående remissvar utifrån regeringens betänkande. Remissvaret grundar sig på underlag från Vård och omsorgsförvaltningen Verksamhetsområde HR och Barn och utbildningsförvaltningens Vuxenutbildningscentrum. Redovisningen följer de rubriker som finns i betänkandet. Följande personer har deltagit i remissvaret:

Vård och omsorgsförvaltningen:

Carina Lundmark Ågren – HR chef (Huvudansvarig för remissvaret)

Karin Näslund – HR strateg

Carola Eriksson – Språkcoach/lärare

Barn och utbildningsförvaltningen:

Katarina Lundquist – Enhetschef/Rektor, Vuxenutbildningscentrum

Catrin Jensen – Kvalitetssamordnare/Vuxenutbildningscentrum